



"PARAZITAR KASALLIKLAR DIAGNOSTIKASIDA MOLEKULAR GENETIK USULLARNI QO'LLASH, DAVOLASH VA PROFILAKTIKASINING ZAMONAVIY JIHLATLARI"

MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA · SAMARQAND, 2026-YIL 9-10-OKTYABR

O'zbek tilida

UDK: 619:636.2:616.995.112

B. 114–119

JIZZAX VILOYATIDA QORAMOLLAR FASSIOLYOZINING EPIZOOTOLOGIK XUSUSIYATLARI

O.O. O'rolov, G.A.Musinova, K.Urokov

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti

DOI <https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/260916>

IQTIBOS UCHUN · ДЛЯ ЦИТИРОВАНИЯ · FOR CITATION

O.O. O'rolov, G.A.Musinova, K.Urokov. Jizzax viloyatida qoramollar fassiolyozining epizootologik xususiyatlari // Parazitar kasalliklar diagnostikasida molekulyar genetik usullarni qo'llash, davolash va profilaktikasining zamonaviy jihatlari: xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari (Samarqand, 9–10-oktyabr 2026-y.). – Samarqand, 2026. – B. 114–119. – DOI: <https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/260916>



UDK: 619:636.2:616.995.112

JIZZAX VILOYATIDA QORAMOLLAR FASSIOLYOZINING EPIZOOTOLOGIK XUSUSIYATLARI

**O.O. O'rolov Magistr, G.A.Musinova, tayanch doktorant, (PhD),
K.Urokov, dotsent, ilmiy rahbar.**

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti

Annotatsiya. Maqolada Jizzax viloyatining ayrim tumanlarida qoramollar fassiolyozining tarqalishi va oraliq xo'jayinlari o'rganildi. Tekshirilgan 50 ta tezak namunasining 17 tasida (34,0%) *Fasciola* spp. tuxumlari aniqlandi. Yaylovlar atrofidagi nam biotoplarda *Lymnaea bactriana* molluskalari qayd etildi. Natijalar hududda fassiolyoz tarqalishi uchun qulay epizootologik sharoit mavjudligini ko'rsatdi.

Abstract. The prevalence of cattle fasciolosis and its intermediate hosts was studied in selected districts of the Jizzakh region. *Fasciola* spp. eggs were detected in 17 (34.0%) of 50 cattle fecal samples. *Lymnaea bactriana* snails were found in wet biotopes near grazing areas. The results indicate favorable epizootiological conditions for fasciolosis transmission in the study area.

Аннотация. Изучено распространение фасциоза крупного рогатого скота и его промежуточных хозяев в отдельных районах Джизакской области. Яйца *Fasciola* spp. обнаружены в 17 (34,0%) из 50 исследованных проб фекалий. Во влажных биотопах пастбищ выявлены моллюски *Lymnaea bactriana*. Полученные результаты свидетельствуют о наличии благоприятных условий для распространения фасциоза.

Kalit so'zlar: Fassiolyoz, *Lymnaea auricularia*, *Lymnaea bactriana*, mollusk, oraliq xo'jayin, gelmintokoprogologik, ketma-ket yuvish usuli, trematodoz, epizootologik.

Keywords: Fascioliasis, *Lymnaea auricularia*, *Lymnaea bactriana*, mollusk, intermediate host, helminthocoprological, sequential washing method, trematodosis, epizootiological.

Ключевые слова: Фасциоз, *Lymnaea auricularia*, *Lymnaea bactriana*, моллюск, промежуточный хозяин, гельминтокопрологический, метод последовательного промывания, трематодоз, эпизоотологический.

Kirish. Bugungi kunda fassiolyoz qishloq xo'jaligi hayvonlari orasida keng tarqalgan bo'lib, chorvachilikka sezilarli iqtisodiy zarar yetkazadigan trematodoz kasalliklardan biri hisoblanadi. Kasallik hayvonlarning go'sht va sut mahsuldorligining pasayishi hamda mahsulot sifatining yomonlashishiga olib keladi. Fassiolyozning tarqalishi qo'zg'atuvchining rivojlanish sikli, oraliq xo'jayinlarning mavjudligi hamda tashqi muhit omillari bilan bevosita bog'liq.

Fassiolyozning rivojlanish siklining muhim bosqichlari chuchuk suv molluskalari organizmida kechadi. Shu bois fassiolyozning tabiiy o'choqlarini aniqlashda definitiv xo'jayinlarni gelmintologik tekshirish bilan bir qatorda, chuchuk suv manbalarida uchraydigan oraliq xo'jayinlarni aniqlash ham muhim ahamiyat kasb etadi. Gelmintologik tekshirishlar hayvonlarning fassiolyoz bilan zararlanish darajasini aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, o'lgan yoki majburiy so'yilgan hayvonlarning jigar va o't yo'llarini gelmintologik tekshirish orqali fassiolyozning mavjudligi hamda ehtimoliy invaziya o'choqlari to'g'risida ma'lumot olish mumkin.

Tadqiqot materiallari va usullari. Tadqiqotlar Jizzax viloyatining G'allaorol, Baxmal va Forish tumanlari hamda Samarqand davlat veterinariya

meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining “Zooparazitologiya” laboratoriyasida olib borildi.

Tadqiqot davomida qoramollardan olingan tezak namunalari ketma-ket yuvish usulida gelmintokoprologik tekshirildi. Shuningdek, qoramollar boqiladigan yaylovlar atrofidagi suv havzalari, ariqlar, koʻlmaklar va nam biotoplarda uchraydigan chuchuk suv mollyuskalari yigʻilib, ularning tur tarkibi qiyosiy-morfologik belgilar asosida aniqlandi.

Yigʻilgan mollyuskalar laboratoriya sharoitida vaqtincha saqlanib, ulardan trematoda serkariylarining ajralishi kuzatildi. Kuzatuv davomida nobud boʻlgan mollyuskalar yorib tekshirilib, ularda trematodalarining partenogenetik rivojlanish bosqichlari mavjudligi oʻrganildi.

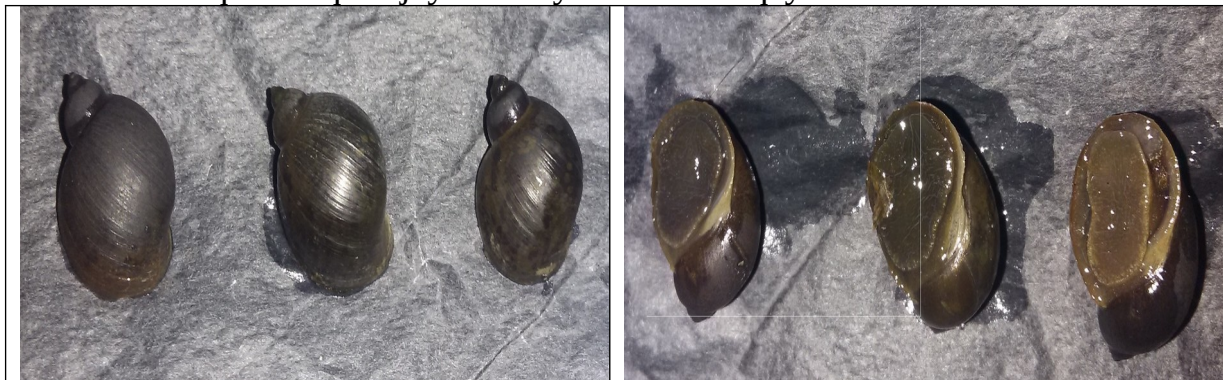
Qoramollarning fasciolalar bilan zararlanish darajasi tekshirilgan hayvonlar soniga nisbatan *Fasciola* spp. tuxumlari aniqlangan namunalar soni asosida invaziya ekstensivligi (IE, %) koʻrsatkichida baholandi.



1-rasm. Tadqiqot hududlaridagi chuchuk suv mollyuskalari uchraydigan biotoplar

Tadqiqot natijalari va ularning muhokamasi. Jizzax viloyatining Gʻallaorol, Baxmal va Forish tumanlarida qoramollar boqiladigan yaylovlar atrofidagi suv havzalari, ariqlar va nam biotoplarda olib borilgan malakologik

kuzatuvlar davomida chuchuk suv mollyuskalari aniqlandi. Topilgan mollyuskalar qiyosiy-morfologik belgilari asosida *Lymnaea bactriana* turiga mansub deb baholandi. Tekshirilgan biotoplarda *Fasciola hepatica* ning rivojlanishida ishtirok etuvchi boshqa oraliq xo‘jayin mollyuska turlari qayd etilmadi.



2-rasm. Tadqiqot hududlaridan yig‘ilgan *Lymnaea bactriana* mollyuskalari

Yig‘ilgan *L. bactriana* mollyuskalari laboratoriya sharoitida vaqtincha saqlanib, ulardan trematoda serkariylarining ajralishi kuzatildi. Kuzatuv davrida mollyuskalardan serkariylarning ajralishi qayd etilmadi. Nobud bo‘lgan ayrim mollyuskalar yorib tekshirilganda yosh sporotsistalar mavjudligi aniqlandi. Biroq sporotsistalarning rivojlanish darajasi va morfologik belgilarining yetarli darajada shakllanmaganligi sababli ularning aynan *Fasciola* avlodiga mansubligini ishonchli tasdiqlash imkoni bo‘lmadi. Shu sababli mazkur yo‘nalishdagi tadqiqotlar davom ettirilmoqda.

Qoramollarning fasciolalar bilan zararlanish darajasini aniqlash maqsadida G‘allaorol, Baxmal va Forish tumanlaridan jami 50 ta tezak namunasi olinib, ketma-ket yuvish usulida gelmintokoprologik tekshirildi.



3-rasm. Qoramol tezagi namunalarini ketma-ket yuvish usulida gelmintokoprologik tekshirish jarayoni

Tekshirish natijasida jami 50 ta namunaning 17 tasida (34,0%) *Fasciola* spp. tuxumlari aniqlandi. Jumladan, G‘allaorol tumanidan tekshirilgan 23 ta

namunaning 7 tasi ijobiy bo'lib, invaziya ekstensivligi 30,4% ni tashkil etdi. Baxmal tumanida 17 ta namunaning 8 tasida *Fasciola* spp. tuxumlari aniqlanib, invaziya ekstensivligi 47,1% ni tashkil etdi. Forish tumanida esa tekshirilgan 10 ta namunaning 2 tasi ijobiy bo'lib, invaziya ekstensivligi 20,0% ni tashkil etdi.

1-jadval. Jizzax viloyatining ayrim tumanlarida qoramollarning fasciolalar bilan zararlanish darajasi

T/r	Jizzax viloyati tumanlar kesimida	Tekshirilgan qoramol soni	<i>Fasciolaning</i> tuxumlar soni	Zararlangan IE (%)
1	G'allaorol	23	7	30.4
2	Baxmal	17	8	47
3	Forish	10	2	20

Olingan natijalarga ko'ra, tekshirilgan qoramollar orasida fasciolalar bilan zararlanishning eng yuqori ko'rsatkichi Baxmal tumanida (47,1%), undan keyin G'allaorol tumanida (30,4%) va nisbatan past ko'rsatkich Forish tumanida (20,0%) qayd etildi.

Gelmintokoprologik tekshirishlarda *Fasciola* spp. tuxumlarining aniqlanishi hamda qoramollar boqiladigan yaylovlar atrofidagi nam biotoplarda *L. bactriana* mollyuskalarining uchrashi ushbu hududlarda *F. giganticaning* rivojlanishi uchun epizootologik sharoit mavjud bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi. Tekshirilgan biotoplarda *F. hepaticaning* rivojlanishida ishtirok etuvchi boshqa oraliq xo'jayinlarning qayd etilmaganligi ham ushbu taxminni qo'llab-quvvatlovchi omillardan biri hisoblanadi.

Biroq tezak namunalarida aniqlangan tuxumlarning turga mansubligi molekulyar usullarda tasdiqlanmaganligi hamda *L. bactriana* mollyuskalarida aniqlangan yosh sporotsistalarning *Fasciola* avlodiga mansubligi ishonchli aniqlanmaganligini hisobga olib, tekshirilgan biotoplarni hozirgi bosqichda *F. giganticaning* to'liq tasdiqlangan tabiiy o'choqlari sifatida baholash uchun qo'shimcha tadqiqotlar talab etiladi.

Xulosa. Jizzax viloyatining G'allaorol, Baxmal va Forish tumanlaridagi qoramollardan olingan jami 50 ta tezak namunasi 17 tasida (34,0%) *Fasciola* spp. tuxumlari aniqlandi. Invaziya ekstensivligi Baxmal tumanida 47,1%, G'allaorol tumanida 30,4% va Forish tumanida 20,0% ni tashkil etdi.

Qoramollar boqiladigan yaylovlar atrofidagi nam biotoplarda qiyosiy-morfologik belgilari bo'yicha *Lymnaea bactrianaga* mansub mollyuskalar aniqlandi. Laboratoriya tekshiruvlarida ayrim mollyuskalarda yosh sporotsistalar qayd etilgan bo'lsa-da, ularning *Fasciola* avlodiga mansubligi hozircha ishonchli tasdiqlanmadi.

Gelmintokoprologik va malakologik tekshirish natijalari o'rganilgan hududlarda fassioloz tarqalishi uchun qulay epizootologik sharoit mavjudligini ko'rsatadi. *F. giganticaning* tabiiy o'choqlarini to'liq tasdiqlash maqsadida mollyuskalardagi partenogenetik bosqichlarni morfologik va molekulyar usullarda identifikatsiya qilish bo'yicha tadqiqotlarni davom ettirish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. DJ. A. Azimov, A. I. Yatusevich, X. B. Yunusov, R. B. Davlatov, B. T. Norqobilov, Sh. A. Djabborov, A. S. Daminov, A. O. Oripov, A. G'. G'afurov, N. E. Yuldashov, Sh. X. Qurbanov Parazitologiya va invazion kasalliklar Darslik. Toshkent, 2024
2. Haqberdiev P.S., Qurbanov Sh.X. Parazitologiya fanidan amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari. Toshkent, 2015.
3. Irgashev I.X., Davlatov R.B. va boshqalar. Umumiy parazitologiya. Samarqand, 1999.
4. Salimov B.S., Daminov A.S., Qurbonov Sh.X., Otaboev X.E. Trematodalar (filogeniya, sistematika, morfologiya, biologiya, ekologiya). Samarqand, 2018.
5. Salimov B.S., Daminov A.S., Qurbonov Sh.X., Izatullaev Z.I., Otaboev X.E., Uroqov K.X. Qishloq xo'jalik hayvonlarining jigar trematodozlari, ularni davolash va oldini olish chora-tadbirlari (tavsiyanoma). Toshkent, 2009. -31 b.